

Obisk iz Amerike

Slika iz Amerike

V začetku lanskega poletja se je med elektronsko pošto škofjeloškega župana mag. Miha Ješeta pojavil tekst v angleškem jeziku, v priponki pa reprodukcija barvne slike, ki je predstavljala bolj meščansko kot kmečko hišo. Iz elektronskega naslova je bilo razvidno, da je tekst in sliko poslal Tom Harkin, senator ameriške države Iowa.

Avtor sporočila je navajal, da je sliko videl pri nečaku in zato meni, da je hiša stala ali še stoji nekje v okolici Škofje Loke, od koder izhajajo njegovi sorodniki. Tudi nečaku, Patu Mehletu, ni bilo znano, od kot njegova slika izvira. Ker je ameriški senator pred leti našel materine sorodnike na Suhi pri Škofji Loki, se je zato za pomoč obrnil na loškega župana, ta pa na uslužbenca Loškega muzeja Jožeta Štukla.

Pavle Bozovičar: Franciška Rahonc pred domačo hišo v Srednjih Bitnjah, olje na platno, 1955.

Kaj predstavlja slika?

Kustos Štukl je sliko poslal direktorju loške knjižnice Matjažu Erženu in nato še meni, saj sta oba sklepala, da bi slika lahko nastala nekje na območju med Škofjo Loko in Žabnico. Do takšnega zaključka sta prišla na podlagi imena Rahonc, ki je bilo omenjeno v županovi elektronski pošti. Prva sled je tako vodila v Žabnico, kjer na zgornjem delu vasi stoji domačija pri Rahoncu in je na prvi pogled podobna hiši, naslikani na sliki iz Amerike. Vendar sta Eržen in Štukl po natančnem ogledu slike in Rahončeve domačije ugotovila, da naslikana hiša ne ustreza obstoječemu objektu.

Kdo je sliko naslikal?

Podrobni ogled slike je pokazal, da je bila naslikana z oljnimi barvami, leta 1955. Narisal jo je Ločanom znani slikar Pavle Bozovičar, ki je tedaj živel v Podpulferci pri Zmincu. Družina, v kateri je bilo pet bratov in dve sestri, je živela v majhni hiši pod skalo, zato so ga domačini klicali Skalarjev Pavle. Zanimiva je tudi njegova slikarska pot. Že kot otrok je rad risal in pri tem kopiral takrat znane slovenske slikarje, zlasti Maksima Gasparija. Ena od slik je prišla v roke Franji Tavčar, ženi takratnega ljubljanskega župana in pisatelja Ivana Tavčarja. Ta je po posredovanju staroste Loških Sokolov Ivana Dolenca in Tavčarjeve prijateljice, češke ambasadorke, mlademu in skromnemu fantu omogočila, da je svoj slikarski talent razvijal na Visoki obrtno-slikarski šoli v Pragi.

Leta 1955, ko je slika nastala, je Bozovičar poučeval risanje na osnovni šoli v Škofji Loki. Znano je, da je svoje slikarske izdelke včasih podaril sodelavkam na šoli, zato sem razmišljal, da je na sliki morda upodobil rojstno hišo katere od njih in mamo, ki sedi na stolu pred hišo. Predvideval sem, da je slika nastala v okolici Škofje Loke, saj sem vedel, da je bil Pavle Bozovičar vezan na javni prevoz ali je pešal in se je zato pri slikanju gibal le v bližnji okolici domačega kraja.

Prve sledi vodijo v Poljansko dolino

Ob dejstvu, da je slikar Bozovičar živel in ustvarjal v Podpulferci na Poljanskem, sem se vse bolj nagibal k misli, da je slika nastala v neposredni bližini njegovega rojstnega kraja. Za pomoč pri reševanju uganke sem zaprosil zbiratelja in ljubitelja Bozovičarjevih slik Jožeta Krmelja, iz Loga v Poljanski dolini. Prepričan sem bil, da mi bo v veliko pomoč, saj mi je že v prvem pogovoru navrgel misel, da je veliko Bozovičarjevih del nastalo v bližnji okolici naselja Brode v Poljanski dolini.

Med čakanjem na ugodne novice sem bolj iz radovednosti kot česa drugega poklical še gospo Pečnikovo, nekdanjo vaščanko Bodoovelj, in jo prosil, da mi kot dobra Bozovičarjeva znanka pomaga pri iskanju hiše. Gospa, ki danes živi kot

upokojena učiteljica v Kranju, mi je na moje veliko presenečenje sporočila, da narisana hiša gotovo ni nikoli stala v Bodovljah, saj, kot se spominja, slikar Bozovičar ni nikoli prestopil na desni breg Poljanske Sore, v naselje Bodovlje. Zakaj, je še danes uganka.

Možna lokacija tudi na Suhi

Ob iskanju neznane hiše sem se spomnil tudi na upokojenega avtoličarja Vinka Breliha s Suhe, saj sem vedel, da je v sorodu z znanim ameriškim senatorjem, ki je pred leti obiskal Suho in raziskoval svoje poreklo. Službena pot ga je kot ameriškega senatorja pripeljala v nekdanjo Jugoslavijo, spotoma je za kratek čas obiskal še Škofjo Loko in Suho – rojstni kraj njegove mame. Imel sem torej tehten vzrok, da sem sliko poslal še Vinku Brelihu. Kmalu mi je sporočil, da naslikana hiša nikdar ni stala na Suhi ali v bližnji okolici.

Končno smo našli lokacijo hiše

Nekega poletnega ponedeljka sem se udeležil sestanka pri loškem županu Ješetu, ko je iz njegove pisarne prišel moj znanec, prej omenjeni Vinko Brelih, in mi omenil, da naj bi bila lokacija iskane hiše nekje v Bitnjah. Še isti dan sem poklical znanega ljubitelja bitenjske zgodovine Lojzeta Zavrla in ga prosil za pomoč. Povedal sem mu samo, da bo videl narisano neko hišo, za katero sem bil prepričan, da jo bo prepoznal. In res. Nasmeh se na njegovem obrazu je izdal, da mu je lokacija še kako znana. Prepoznal je hišo, povedal njeno domače ime in priimek današnjega lastnika. Pri hiši, ki stoji samo nekaj deset metrov stran od njegovega doma, se po domače pravi pri Luku. V isti sapi je še povedal, da na tem posestvu danes živi Stanka Stare, ki ima sorodnike v Ameriki. Na obisku pri njej sva ji pokazala sliko in izvedela, da je stara gospa, ki sedi pred hišo, njena stara mati Frančiška Rahonc, ki je v visoki starosti umrla leta 1969. Ob zaključku daljšega klepeta naju je napotila še k Pavli Štraus, ki je pred leti živel v Ameriki pri njihovih

Potomci tretje in četrte generacije Rahoncev, ki danes živijo v Ameriki, so si z zanimanjem ogledali današnjo hišo pri Luku v Srednjih Bitnjah; 2013. (foto: Peter Pipp)

sorodnikih, sedaj pa živi v Ljubljani. Od nje sem izvedel celotno zgodbo ameriških izseljencev. Dodatno me je presenetila s podatkom, da je pristna Ločanka, z dekleškim priimkom Homan. Kasneje se je njena družina preselila na elektrarno ob Selški Sori in nato v Blaževo ulico. Klobčič uganke se je začel hitro odvijati, v nekaj minutah sem izvedel zanimive podrobnosti iz časa, ko je nastala slika Pavla Bozovičarja.

Kako je risba našla pot v Ameriko?

V začetku 20. stoletja je Evropo zajelo veliko pomanjkanje. Ljudje so se začeli množično odseljevati v obljubljeni deželo Ameriko. Pisalo se je leto 1913, ko se je v Evropi že čutilo pomanjkanje in so preprosti ljudje videli rešitev le v daljni Ameriki. S trebihom za kruhom je šel tja tudi Lukov France, iz Srednjih Bitenj, doma pa pustil ženo Franciško ter hčere Kristino, Pavlo in Julko ter sina Cirila. Obljubil jim je, da bodo kmalu prišli za njim, samo da najde redno zaposlitev v rudniku in si finančno opomore. Zaradi 1. svetovne vojne je povabilo prišlo šele leta 1920; prva se je leta 1921 odzvala hči Kristina, kmalu za njo še sin Ciril. Žena Franciška s hčerkama Pavlo in Julko ni želela v Ameriko in so za vedno ostale doma. Hči Kristina Rahonc, poročena Mehle, je svoj nekdanji dom prvič obiskala šele po 34. letih (leta 1955). Na obisku pri svojcih je ostala tri mesece in ob vrnitvi v Ameriko s seboj odnesla tudi najdražje darilo sestre Julke, sliko rojstne hiše z materjo v ospredju. Sliko danes hrani njen vnuk Pat Mehle, ki živi v Rock Springsu, v ameriški državi Wyoming, v mestu, kjer so pokopani njegovi sorodniki Kristina, Vili in Ciril. Njegova prababica Franciška pa je svoje zadnje počivališče našla leta 1969 na žabniškem pokopališču.

Kdo je sliko naročil pri Pavlu Bozovičarju?

Ko smo razvozljali, za katero hišo gre, se je začelo postavljati novo vprašanje – kdo je naročil sliko pri slikarju Bozovičarju. Sprva je prevladalo mnenje, naj bi sliko narisal na pisno prošnjo brata Tineta, ki je v tistem času živel v Ameriki. Sklepal sem, da so taka poznanstva med ameriški Slovenci, ki so živeli v Rock Springsu, pripeljala tudi do omenjenega naročila. Šele čez nekaj časa, in po podrobnejšem poizvedovanju pri gospe Štravs, sem ugotovil, da ni bilo tako in da je sliko Lukove hiše (v Srednjih Bitnjah 33) naročila Katarinina sestra Julka. Sliko rojstne hiše ji je želela podariti ob njenem prvem obisku v domovini. Julka, ki je ostala doma, se je poročila z Janezom Homanom – Pahovčevim iz Podpulferce, ki je slikarja Bozovičarja osebno dobro poznal, saj sta bila v mladosti soseda. Z gotovostjo zato lahko trdim, da sta sliko pri Bozovičarju naročila Janez in Julka Homan. Izdelana in okvirjena slika je tako čakala na Julkino sestro Kristino, ki je po dolgih letih načrtovala obisk v domovini.

Namesto zaključka

Uganka okoli hiše in slike iz Amerike je bila tako rešena. Čeprav hiše ni več, so se vnuki in drugo sorodstvo, ko so bili prvič na obisku v domovini svojih prednikov, prepričali, da je na njenih temeljih zrasel nov dom, v katerem danes prebiva družina Stare. Četrta in peta generacija »Rahoncev«, ki danes živita in delata v Ameriki, sta lahko ponosni na svoje korenine. Prepričan sem, da so ob povratku v Ameriko odnesli s seboj lepe spomine na prijazne ljudi in čudovito domovino njihovih prednikov. Ko sem lani poleti v Škofji Loki spraševal ameriške izseljence o njihovih vtisih, so mi vsi v en glas zatrjevali, da si niti v sanjah niso predstavljali, da je Slovenija tako lepa. Obiskali so vse naše najlepše kraje, še posebej jih je presenetilo povabilo in sprejem pri predsedniku Borutu Pahorju in Josephu Mussomeliju, ameriškem ambasadorju v Sloveniji. Najlepši sprejem, kot so zatrдили v en glas, so doživeli na Suhi in v Škofji Loki, kjer sta jih sprejela župan mag. Miha Ješe in že dobri znanec Toma Harkina ter njegov sorodnik Vinko Brelih.

Ob slovesu mi je eden od njih izrekel naslednjo misel: »Ko se v ljubljanskem hotelu, kjer bivamo, pogovarjamo o naših vtisih s prvega obiska v Sloveniji, se vsi sprašujemo – le kaj je gnalo naše prednike, da so za vedno zapustili to čudovito deželo?«

Vinko Brelih, ameriški senator Tom Harkin in škofjeloški župan mag. Miha Ješe na Suhi pri Škofji Loki, poleti 2013. (foto: Peter Pipp)